

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Metodika Proč program SPOD

Metodika vznikla jako součást projektu Rodina je základ, reg. č. p. CZ.03.2.60/0.0/0.0/16_052/0007809, který byl prostřednictvím Operačního programu zaměstnanost financován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky.

Obsah

Rodina spolupracující se sociální službou	3
Rodiny propadající sítím dobrovolné spolupráce.....	3
Rodina jako klient programu v režimu sociálně-právní ochrany dítěte	4
Prvek kontroly při práci s rodinou	4
Zapojení rodiny do programu v režimu SPOD	5
Průchod klienta programem SPOD.....	6
Vstup klienta do programu.....	6
Trojstranné setkání.....	6
Poskytování služby	7
Nastavení spolupráce s OSPOD	7
Ukončení spolupráce	7
Přechod ze SAS do SPOD	8
Přechod ze SPOD do SAS	8
Možnosti nařízení spolupráce	8
Nástroje vyhodnocení životní situace dítěte.....	9
Vyhodnocování potřeb u dětí.....	9
Vyhodnocování rizikových a ochranných faktorů	9
Techniky a pomůcky	9
Vztahová / Eko mapa.....	10
Časová osa	10
Genogram rodokmenu	10
Karty či Emušáci.....	10
Koláže	11
Další techniky a metody	11
Seberozvojové skupiny	11
Spolupráce a předávání informací s dalšími aktéry podpůrné sítě	12
Schůzky s klienty.....	12
Evidenční program	13
Kazuistiky.....	15
Příklad síťování ve prospěch dítěte	15
Práce v rodině, kde se dochází k týrání	16
Práce s rodinou se závislostí.....	17

Proč program SPOD

Rodina spolupracující se sociální službou

Podle zákona o sociálních službách je **klientem sociálně aktivizační služby (SAS) pro rodiny s dětmi rodina**. Často jde však zároveň o rodiny s mnoha potřebami, které řeší mnoho obtížných situací najednou (nedostatek financí, závislost některého z členů rodiny, nevyhovující bydlení, partnerské konflikty, záškoláctví dětí, řada nestabilních vztahů aj.). Děti, které v takových rodinách žijí, jsou definovány zákonem jako ohrožené a ocitají se v evidenci Orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Ten má pak možnost přizvat ke spolupráci sociálně aktivizační službu, která s rodinou může začít spolupracovat na řešení její obtížné životní situace. Práce s rodinou se pak zaměřuje na zmírnění rizik. Zakázky tedy vyplývají především ze snahy pomoci rodičům uspokojit v co největší míře potřeby dítěte. Zapojení sociální služby je však podmíněno **dobrovolným rozhodnutím** klienta (rodiny) se službou spolupracovat.

Rodiny propadající sítí dobrovolné spolupráce

Sítí dobrovolnosti pak propadají rodiny, kde OSPOD vyhodnotí, že dítě je ohroženo a zároveň se rodiče brání zapojit se do systému sociální pomoci, „*protože ze svého pohledu nemají žádné potíže nebo problémy, s nimiž by potřebovali pomoci. Cítí-li, že problém existuje, považují ho za daný a nezměnitelný, a nebo ještě častěji nevidí souvislosti mezi problémem a jakýmkoliv řešením, které by jim pracovník mohl nabídnout. Jejich skutečným cílem je skončit co nejdříve kontakt s pracovníkem a mít pokoj.*“ (Berg, 2013, str. 23). U těchto rodin pak hrozí, že obtížná životní situace se bude dále zhoršovat a může dojít k restriktivním opatřením, v krajním případě až k odebrání dítěte z rodiny. Vodítkem v práci s rodinou je přitom „*přesvědčení a víra, že nejlepší cestou k poskytnutí pomoci dítěti, je podpora a posílení rodiny jako celku.*“ (Berg, 2013, str. 16) Dochází tedy k situaci, kdy rodiče deklarují nezájem spolupracovat se sociální službou, přestože OSPOD vyhodnotí, že bez intenzivní podpory nedojde ke zmírnění ohrožení dítěte.

Rodina jako klient programu v režimu sociálně-právní ochrany dítěte

Právě rodiny, které se potýkají s mnoha problémy, v důsledku kterých je vážně ohrožen zdravý vývoj dítěte, jsou cílovou skupinou **programu v režimu sociálně-právní ochrany dítěte (SPOD)**. Protože jeho cílem je ochránit zájem dítěte a zmírnit míru ohrožení, není vždy možné, aby rodiče rozhodovali o tom, na jakých cílech nebo tématech chtějí spolupracovat. OSPOD je ten, kdo primárně určuje, na čem má rodina s programem v režimu SPOD pracovat (tedy to, co by se mělo v rodině změnit). Cílem působení programu v rodině je snížení ohrožení dítěte do té míry, aby pro něj byl pobyt v původní rodině bezpečný a byl zajištěn jeho zdravý vývoj. Tento cíl má na paměti pracovník programu v režimu SPOD po celou dobu svého působení v rodině (tedy že pracuje v zájmu dítěte a řeší s rodinou především ty zakázky, které vedou k lepšímu naplňování potřeb dítěte). Neznamená to, že nezohledňuje a nepracuje i se zakázkami, které vychází od rodičů dítěte, ale vždy vyhodnocuje, zda práce na nich je v nejlepším zájmu dítěte.

Prvek kontroly při práci s rodinou

Oproti sociální službě SAS, která je především podpurná a provázející, využívá program v režimu SPOD více prvek kontroly. Kontrolní složku ve vztahu k rodině zajišťuje OSPOD, přičemž je velmi důležité uvědomit si, že právě v tento konkrétní okamžik kontrola nahradí podporu. K tomu obvykle pomáhá definice situace – tedy pokud je situace definována jako pro dítě ohrožující. Ve chvíli, kdy dojde ke snížení ohrožení, mělo by bezprostředně následovat provázení a podpora a prvek kontroly by měl ustoupit v tento okamžik do pozadí. Vždy, když zařazujeme kontrolu, musíme mít na paměti, že tím rodinu zbavujeme odpovědnosti a schopnosti samostatně rozhodovat o svém životě, a tedy i životě dětí. Jestliže má být cílem kompetentní rodina, která není závislá na systému sociální pomoci, je třeba zařazení kontrolních prvků vždy pečlivě zvažovat. Nejefektivnějšího výsledku je možné dosáhnout jen při využití velmi úzkého kontaktu mezi programem v režimu SPOD a OSPOD, kdy dochází k průběžnému vyhodnocování změny situace rodiny spolu s klienty. To předpokládá také vyjasněný systém předávání informací. Platí, že program v režimu SPOD sdílí informace a poznatky, které získal během práce v rodině s OSPOD, a to nejen během

revizních schůzek (za přítomnosti rodiny) nebo v průběžných zprávách o vývoji spolupráce, ale rovněž v pravidelném kontaktu. OSPOD naopak informuje pracovníka programu v režimu SPOD o všech významných skutečnostech, které ovlivňují práci na zakázkách.

Zapojení rodiny do programu v režimu SPOD

Na trojstranném setkání, kde je přítomna **rodina** (nebo alespoň její zástupce), **klíčový pracovník OSPOD** a **pracovník programu v režimu SPOD**, dojde k vyjasnění důvodu zapojení programu v režimu SPOD. Je velmi důležité myslet na to, aby rodina dostala všechny informace, které potřebuje k rozhodnutí, zda se do programu v režimu SPOD zapojí. Rodina má vždy právo spolupráci odmítnout, avšak zároveň je třeba, aby klienti byli informováni o tom, jaká bude reakce OSPOD na toto jejich rozhodnutí. Je potřeba si hned na místě ověřovat, zda a jak členové rodiny informacím rozumí. Od pracovníka OSPOD se očekává, že rodině bude schopen vysvětlit, v čem vnímá význam spolupráce s programem v režimu SPOD, a to co možná nejkonkrétněji. Po zapojení rodiny do programu v režimu SPOD je vhodné spolupracovat s OSPOD na zpracování formuláře *Podrobného vyhodnocení situace dítěte*. Výhodou programu v režimu SPOD je intenzivní práce s rodinou v jejím přirozeném prostředí, kdy schůzky mohou probíhat v první fázi i ve frekvenci několikrát týdně. Díky časté přítomnosti v rodině může pracovník programu v režimu SPOD zjistit více podrobných informací o fungování rodiny jednak prostřednictvím rozhovorů a jednak pozorováním. Důležité oblasti formuláře, na kterých může pracovník programu v režimu SPOD spolupracovat s OSPOD, se týkají emočního vývoje a chování, identity a sociální prezentace, rodinných sociálních vztahů, samostatnosti, sebeobsluhy a rovněž části mapující rodičovskou kapacitu (např. citová vřelost, stimulace a podněty, vedení a hranice). Výstupy -- tedy zmapované nenaplněvané potřeby jsou pak výchozím bodem pro formulaci cílů následně uspořádaného případového setkání. To může mít formu případové, interaktivní či rodinné konference.

Průchod klienta programem SPOD

Vstup klienta do programu

Navrhovatelem je vždy OSPOD a rovněž iniciátorem kontaktu s programem SPOD. Program si vyžádá krátkou anamnézu, zakázky OSPOD, **zda se jedná o klienta, který je vhodný pro vstup do programu**, tj. dospělí s dětmi, kde předběžné posouzení indikuje závažné ohrožení dítěte. Jde zejména o rodiny, kde OSPOD hovoří o cílech jako: včas identifikovat a zmírnit riziko zanedbání, násilí či zneužití dítěte v rodině, popř. minimalizovat dobu, po kterou děti vyrůstají v rodině ohrožené natolik výrazně, že je ohrožen zdravý vývoj dítěte. Zároveň předcházet rozvinutí sociálně nežádoucích jevů v rodině a posílení rodičovských kompetencí. Návrh OSPOD na zařazení rodiny, konzultuje odborný tým programu na pravidelné poradě, zjistí aktuální kapacitu a přidělí rodinu klíčové pracovníci. Ta následně kontaktuje OSPOD a spolu s ním dohodne trojstranné setkání za účasti OSPOD, program, rodina.

Trojstranné setkání

Trojstranné setkání probíhá zpravidla na OSPODu. Na trojstranném setkání všechny strany podepisují smlouvu o vstupu klienta do programu. Obsahuje zejména definované zakázky OSPOD při ochraně dítěte – tedy cíle spolupráce. Je rovněž možné provést revizi předchozího *Individuálního plánu ochrany dítěte (IPOD)*. Klientům je představena pracovníce programu, proběhne výměna kontaktů, domluva termínu a místa prvního setkání rodiny a pracovníka programu. Výstupem těchto setkání by měly být dohodnuté oblasti spolupráce a frekvence výměny informací o spolupráci s pracovníkem OSPOD. Zároveň by měla ze strany OSPOD zaznít jasná a srozumitelná v informace, co nastane v případě, že rodina spolupráci s programem odmítne, tedy k jakým dalším kroků OSPOD přistoupí.

Následně zmapujeme síť širších rodinných vztahů, protektivní faktory (např. další příbuzní, kteří rodinu znají a mají ní dobrý vztah), rizika, perspektivu komunitní podpory. V této fázi je možné svolat případovou konferenci a revidovat IPOD. Probíhá vlastní práce na deklarovaných cílech spolupráce. Kontrakt pro spolupráci s programem nastavujeme na 6 měsíců s případným prodloužením. Od klíčové pracovníce OSPOD pracovník programu

zjišťuje, zda je zpracováno *Vyhodnocení potřeb dítěte* a nabídne OSPOD pomoc při zpracování jeho vybraných částí.

Poskytování služby

Sociální práce v rodině má vždy za cíl zlepšit rodičovské kompetence tak, aby byla snížena míra ohrožení dítěte a to mohlo v rodině zůstat. Po dobu poskytování programu pracovníce vyhodnocuje kvalitativní změny v míře ohrožení dítěte a naplnění cílů IPOD. Při poskytování služby zařazujeme prvky multidisciplinární spolupráce – expertní setkání a případové konference, které vnímáme jako důležité nástroje v procesu vyhodnocování potřeb ohroženého dítěte. Průběh spolupráce zapisuje pracovník programu SPOD do evidenčního programu. Na intervizích pracovník postup konzultuje a sdílí s týmem a s vedoucím. Na žádost OSPOD poskytuje pracovník programu zprávy o spolupráci rodiny s programem. Se zprávami pro OSPOD jsou téměř vždy seznámeni i klienti a rovněž je jim poskytnuta možnost se ke zprávě vyjádřit a toto vyjádření je pak poskytnuto OSPOD jako příloha. Pokud program OSPOD sděluje v zprávě informace, které mu např. sdělilo dítě, které by v důsledku toho mohlo být ještě více ohroženo, pak rodina se zprávou není seznámena.

Nastavení spolupráce s OSPOD

Probíhá intenzivní a pravidelná spolupráce s frekvencí min. 1x měsíčně osobně. Informujeme OSPOD o vývoji v případě, pokud si to OSPOD vyžádá, poskytujeme průběžné zprávy. Zprávy píšeme i v případě, že v rodině dojde k zásadním změnám nebo pokud získáme zásadní poznatek týkající se ohrožení dítěte. Jako zcela zásadní se ukazuje, aby byl OSPOD co možná nejkonkrétnější v nastavování cílů spolupráce tak, aby byly klientům srozumitelné a aby byly přesně definovány oblasti, které je třeba změnit, aby došlo ke zmírnění ohrožení dítěte.

Ukončení spolupráce

Poskytování programu v režimu SPOD vnímáme jako dočasné a krizové opatření s omezenou délkou trvání. V projektu počítáme s ukončením po uplynutí kontraktu (po 6 měsících) prostřednictvím revizní schůzky. Na schůzce probíhá hodnocení spolupráce na cílech za uplynulé období, poskytuje souhrn zakázek, které rodina se programem řešila a jak se v jejich řešení posunula, které z nich jsou vyřešené, na kterých z nich je třeba pracovat i v dalším

období a které nově do dalšího období vznikají. Po tomto shrnutí OSPOD s pracovníkem programu formuluje nové cíle spolupráce do *Dodatku ke smlouvě*, popř. ukončuje spolupráci nebo nabízíme další možné postupy např. přechod do SAS. Poskytování ukončujeme také v případě závažných porušení pravidel o poskytování služby.

Přechod ze SAS do SPOD

Pokud v rodině dojde ke zvýšení ohrožení dětí a klesá motivace rodiny ke spolupráci, nebo rodina dlouhodoběji nespolupracuje a zároveň nejsou naplňovány potřeby dítěte, pracovník pak navrhne OSPOD, aby byla spolupráce nařízena. Pokud OSPOD souhlasí, dojde k trojstranné schůzce, na které OSPOD detailně vysvětlí, z jakých důvodů přistupuje k nařízení spolupráce, aby tomu klient dobře porozuměl.

Přechod ze SPOD do SAS

Pokud je rodina kompenzovaná, chce spolupracovat dál a sníží se ohrožení dítěte, ale rodina ještě potřebuje podporu, lze přejít do sociální služby, která směřuje k samostatnosti rodiny. OSPODu se nabídne vyhodnocení, vytvoří se nový IPOD a rodina může přejít do SAS.

Z praxe vyplynulo, že existují rodiny, které potřebují trvalou podporu a doprovázení. Směřování služby vede k maximální samostatnosti rodiny. Snažíme se, aby se klienti nestali závislí na službě. Opakovaně se však setkáváme s tím, že část rodin, kde jsou rodičovské kompetence na nízké úrovni, rodiče nejsou schopni samostatně zajistit zdravý vývoj dětí. U těchto rodin vnímáme jako potřebné a žádoucí dlouhodobé doprovázení, aby zde děti mohly zůstat.

Možnosti nařízení spolupráce

1. **Spolupráce je popsána v IPOD** – je zde konkrétně vymezeno na jakých cílech se bude služba podílet.
2. **Rozsudek o výchovném opatření, který obsahuje nařízení spolupráce s programem SPOD** – rozsah spolupráce by měl být přesně specifikován. Především zde hovoříme o frekvenci schůzek a umožnění pracovníkům setkávat se s dětmi.

Je třeba říci, že zapojení do programu SPOD je nástrojem, který má vést ke zvýšení rodičovských kompetencí a tím zmírnit ohrožení dítěte, tak, aby mohlo zůstat ve své původní rodině. Pokud se však nepodaří motivovat rodiče k práci na změně své životní situace, OSPOD obvykle využívá další nástroje, které mají více restriktivní charakter a mohou vést až k odebrání dětí z rodiny.

Nástroje vyhodnocení životní situace dítěte

Vyhodnocování potřeb u dětí

Proces hodnocení má pomoci ukázat, nakolik je prostředí, ve kterém dítě žije pro dítě příznivé a nakolik je ohrožující. Pomáhá sociálním pracovníkům vyhodnotit rizika a podpůrné faktory na straně dítěte, rodiny a komunity, ve které dítě žije a na základě těchto informací sestavit IPOD. Ke zjištění těchto informací pomáhají pracovníkům formuláře zprávy z úvodního či podrobného vyhodnocení potřeb dítěte.

Vyhodnocování rizikových a ochranných faktorů

Na základě metodického vedení *Lumos* vznikl komplexní pohled na riziko u dítěte ve třech stupních:

1. Vyhodnocení obecných rizik
2. Graf odolnosti – zranitelnosti
3. Kruh změny

Tento postup lze doporučit v situaci, kdy potřebujeme riziko objektivizovat, potřebujeme se zorientovat v životní situaci a posoudit míru rizika a v závislosti na něm zvolit nejvhodnější intervenci.

Techniky a pomůcky

Pracovník programu volí konkrétní techniky a pomůcky dle individuální situace a potřeb členů rodiny. Techniky využívá jako prostředek pro navazování vzájemné důvěry, pro mapování situace rodiny či jako podpůrný nástroj vzájemné komunikace.

Jedná se o profil dítěte, který se zaměřuje na jeho pozitivní vlastnosti. Profil slouží k vzájemnému poznání se, k navázání atmosféry důvěry mezi dítětem a pracovníkem programu. Design profilu připravuje pracovník dítěti na míru dle jeho zájmů (např. s obrázky jeho oblíbených hrdinů, pohádky, kapely, hudebního žánru ...)

Vztahová / Eko mapa

Slouží ke znázornění vztahových aktivit a vlivů, jaké má dítě. Do mapy jsou zahrnuti členové rodiny, včetně širších příbuzných, přátelé, pečovatelé, které má dítě rádo, učitelé, dobrovolníci, zkrátka všichni, se kterými má nějaký významnější vztah. Mapa přehledně zobrazuje, s kým je člověk v kontaktu a jak úzce.

Časová osa

Slouží ke sběru anamnestických dat ohledně vývoje životní situace rodiny. Zadáním pracovník programu konkretizuje oblast, kterou je třeba chronologicky zmapovat (např. stěhování rodiny, vývoj situace odebraného dítěte z rodiny, vztahová – partnerská oblast, ...).

Genogram rodokmenu

Zahrnuje tři nebo více generací. Do vytváření genogramu je kromě rodičů a dětí možné zapojit i další příbuzné. Má-li se tento nástroj využít k podrobnému zjišťování rodinné historie a zaznamenání významných dat a jiných informací, pak je na vytvoření genogramu třeba více než jedno setkání. Práce na genogramu poskytuje pracovníkům v programu také příležitost sledovat rodinné vztahy, například jak otevření jsou členové rodiny vůči sobě navzájem, nakolik dobře reagují na své vzájemné potřeby, jak flexibilní jsou a kolik toho o sobě navzájem vědí.

Karty či Emušáci

Nástroj pro navození hovoru s tematikou pocitů. Pracovník programu používá techniku pro usnadnění komunikace s dítětem o jeho prožívání často složitých a nepříjemných situací. Dítěti pomáháme skrze kartu více rozebrat emoce skrze otevřené otázky, můžeme dítěti napomoci např. tím, co na kartě vidíme my a ověřit si, zda to tak vidí i to dítě (např. „*Tato rybička mi přijde smutná? Ty jsi taky smutný?*“). Ověřování je velmi důležité, neboť děti

mohou ve stejném obrázku často vidět něco jiného (např. pracovník programu vidí smutek, dítě to interpretuje spíše jako naštvanost).

Koláže

Slouží pracovníkovi k poznání dítěte. Pomocí výstřižků z časopisů, namalovaných obrázků, nápisů atd. si dítě na čtvrtku sestaví svůj vlastní svět – kdo a co do něj patří. Pracovník pak o tom, co se v koláži objevilo, diskutuje. (Příklad dítě nalepí slovo štěstí a pod to namaluje postavy kamarádů. Pracovník zjišťuje, zda mezi těmito částmi souvislost, doptává se, co pro něj kamarádi znamenají apod.)

Další techniky a metody – Kamínky, Medvědi, Sandplay, Tři domy, Víla a čaroděj, Cesta životem atd.

Všechny techniky a pomůcky pracovnice programu ovládají. O jejich použití se rozhoduje na pravidelných intervencích na návrh pracovnice programu *Skupinové a rozvojové aktivity při práci s rodiči a dětmi*.

Seberozvojové skupiny

Malá sociální skupina simuluje model reálných mezilidských vztahů. Probíhají v ní procesy, které mohou významně ovlivnit postoje, prožívání a následně i chování člověka. Děje se tak v bezpečném prostředí s okamžitou zpětnou vazbou na chování jednotlivých členů skupiny. Přínosem práce s dětmi ve skupině je získání důležitých informací pro další práci s dítětem i s celou rodinou. Během skupinové práce pracovníci nahlédnou, jak se dítě vztahuje k vrstevníkům, během aktivit se často projeví, jaké potřeby dítěte jsou jen zčásti či zcela vůbec naplňované. Dítě ve skupině může překonávat bariéry v komunikaci, získává prostor pro výměnu a sdílení informací, názorů, myšlenek a zkušeností. Učí se pojmenovávat své emoce, potřeby a přání. Cíle výchovných procesů jsou naplňovány nejrůznějšími prostředky – hrou, modelovými situacemi, besedami, fyzicky i psychicky náročnými akcemi, dramatickými či tvořivými dílnami aj. Paralelně probíhají skupiny pro mladší děti od cca 6 do 12 let a pro dospívající ve věku cca 12 až 18 let. Obsahově jsou jednotlivá setkání přizpůsobena tématům, která jsou aktuální a relevantní pro danou věkovou skupinu. Seberozvojové skupiny organizujeme ve frekvenci 20x v jarním a podzimním běhu.

Seberozvojové skupiny pro děti a jejich rodiny budou jednodenní či vícedenní (zpravidla 3 dny a 2 noci) s ohledem na charakter akce. Obsah workshopů bude vždy předem připraven s ohledem na vybrané děti a jejich rodiny a tematicky bude zacílen tak, aby byl pro ně přínosný, rozvojový, aktivizační. Na všechny akce budou zváni taktéž další klíčoví aktéři podpůrné sítě pracující s danými ohroženými dětmi a rodinami (především pak klíčový pracovník OSPOD, kurátor apod.). Ohrožené děti a jejich rodiny i jejich pracovníci budou mít možnost zažít vzájemné fungování v méně formálním prostředí.

Řešená témata:

- Práce s emocemi
- Sebepoškozování
- Závislosti / drogy
- Volný čas
- Budování vztahů / Vrstevnické vztahy (šikana)
- Gender
- Sebehodnocení / Sebepojetí / Zdravé sebevědomí.

Spolupráce a předávání informací s dalšími aktéry podpůrné sítě

Jedním z cílů programu SPOD je ve spolupráci s OSPOD jako koordinátorem případu vytvořit funkční podpůrnou síť, která vzájemně spolupracuje. Jednou z možností, jak může dojít k jejímu vytvoření je případová konference. Další možností je, že jsou další aktéři a instituce již zapojeni. Vždy je třeba, aby nejdříve, než proces síťování začne, klient souhlasil s propojením. Je rovněž velmi důležité, aby byl vymezen rozsah a témata spolupráce a také to, jaké informace je možné si vzájemně předávat. Je např. možné se domluvit na společných schůzkách, u kterých je přítomen i klient. Platí, že podpůrná síť by měla pro klienta nezahlcující a jednotlivé zakázky by se neměly dublovat.

Schůzky s klienty

Probíhají pravidelně dle domluvy, většinou jednou za týden (podle potřeby i častěji). Během schůzek se pracovníci věnují rodičům i dětem a to jednak společně a jednak v rámci

individuálních konzultací a to jak s rodiči, tak s dětmi. Předmětem schůzek je práce na domluvených zakázkách. Probíhají většinou v přirozeném prostředí klientských rodiny, ale také v zázemí organizace. Pracovníci realizují s klienty doprovody do různých institucí.

Evidenční program

Informace o klientech, naše intervence a další informace se zaznamenávají do evidenčního systému v aplikaci Microsoft Excel. Na úvodní straně evidenčního programu nalezneme seznam rodin a základní informace o rodině, například jméno klíčového pracovníka nebo aktuální počet naplněných intervencí v rodině.

RODINA	KLÍČOVÝ PRAC.	PODPORA	SPLNĚNO	MĚSTSKÁ ČÁST	DOBRODRŮB	ADRESA	KONTAKT 1	KONTAKT 2	důvod ukončení
Nováková	Ilona Nývtlová	3		Ždíchovice	Mgr. Blatná	Hvězdičková 7	365497215		0
Karlíkovi	Alena Moravcová	14		Brno-Střed	Mgr. Strnková	Poděbradská 36	512479532		0

↑ JMÉNO RODINY
↑ KLÍČOVÝ PRACOVNÍK COR
↑ AKTUÁLNÍ POČET INTERVENČÍ V RODINĚ
↑ INFORMACE O ORGÁNU SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTI
↑ INFORMACE O RODINĚ

Každá rodina má po rozkliknutí dvě karty nazvané jménem rodiny. První karta obsahuje především identifikační údaje o rodině. Uvádí se zde: jména a roky narození všech členů rodiny, anamnéza rodiny, kontaktní údaje, jméno klíčového pracovníka OSPOD, klíčového pracovníka programu SPOD, městská část, cíle spolupráce, datum nástupu do služby a datum a důvod ukončení a počet hodin (kolik pracovníci v rodině působili).

rodina	městská část	Cíle spolupráce	do kontaktů
Komárkovi	Brno - Židenice	individuální plánování průběhu služby rodina bude mít podané žádosti o sociální dávky rodina bude mít podanou žádost o sociální byt rodiče se budou pravidelně připravovat s chlapci do školy rodiče budou pravidelně komunikovat se školou	↑ VSTUP DO ZÁPISU INTERVENČÍ
adresa Čermákova 64	splněno	↑ DOMLUVENÉ ZAKÁZKY SPOLUPRÁCE	
kontakt 1 647 923 447	počet hodin 309	Dokončené cíle	
kontakt 2	nástup 01.11.2018	↑ ZAKÁZKY, KTERÉ JSOU JIŽ DOKONČENÉ	
RATOLEST BRNO Alena Moravcová	ukončení		
OSPOD Mgr. Leona Kohoutová	důvod ukončení		
anamnéza rodiny			
Marta Komárková 1982 39	Rodina bydlí na ubytovně v jedné místnosti. Oba rodiče mají dlouhodobé problémy s nadměrným užíváním alkoholu. V rodině již několikrát zasahovala policie kvůli násilí v rodině. Škola informovala OSPOD o velké absenci dětí (cca 150 hodin za pololetí). Pokud chlapci do školy dorazí, mají špinavé oblečení, nenosí svačinu, nemají pomůcky. Rodiče se školou nekomunikují, neomlouvají chlapce ve škole. Chlapci také nedocházejí nikam k lékařům.		
Petr Komárek 1980 41			
Lukáš 2009 12			
Martin 2015 6			

↑ INFORMACE O RODINĚ

Na druhé kartě rodiny jsou pak zaznamenávány již konkrétní intervence a kroky, které by měly vést k naplnění dohodnutých cílů. Ty jsou potom rozděleny do jednotlivých typů úkonů:

- Nd-amb – domluvená schůzka v organizaci, která neproběhla
- Nd-ter – domluvená schůzka v domácnosti rodiny, která neproběhla
- Por-amb – schůzka, která probíhá v prostorách organizace
- Por-ter – schůzka, která probíhá v domácnosti rodiny
- Dop – doprovod rodiny (úřad práce, soudní jednání, lékař, atp.)
- Přk – případová konference
- Tel – telefonát s rodinou
- Odb – kontakt s jiným odborníkem (OSPOD, škola, atp.)
- Jsx – jednání se zájemcem o službu
- Rapd – rozvojové aktivity pro rodiče a děti (výtvarné dílničky, pobytové akce, atp.)
- Vyhodn – vyhodnocování potřeb dítěte
- Oml – omluvená schůzka klientem.

U každého výkonu je třeba evidovat: typ výkonu, datum provedené intervence, délka, iniciály klíčového pracovníka, účast (členů rodiny), cíle spolupráce (jakých cílů se daný výkon týkal). Krom toho jde zde třeba popsat, co bylo předmětem jednání spolu s výstupy.

Pauzarová								nový kontakt
typ	datum	délka	kp	obsah	účast	cíle spolupráce		
por-ter	22.7.2019	3.0	AM	Proběhla návštěva dětí v Klokánku, které se účastní i OSPOD pracovník. Sociální pracovníce nám sdělila, že se všechny děti zapojují do kolektivů dobře, ale Martin začíná být vulgární na tety i ostatní děti. Oládkáč je tichý, Martin s Klárou ho často oškliví, proto chtějí sociální pracovníce sourozence rozdělit nově po bytech. Oládkáč by chtěl být k Ele. Ela často pobývá u tety i v týmu. Aktuálně byla nadšená z návštěvy u matky. Děti jsou s matkou každý den v kontaktu přes telefon. Následující víkend bude mít matka dovolenku a přijede za dětmi. 7. srpna má být soud ohledně návrhu na ústavní výchovu u Ely. OSPOD pracovník chce požádat o odročení. Ptala jsem se dětí, jak se jim daří. Vyprávěly o výletech a o tom, jak to v Klokánku chodí, jak vaří nebo uklízí. Sdělila jsem panu Kocovi, že vnímám jako důležité mluvit o tom, co bude poté, až se matka vrátí. Domnívám se, že je důležité, aby měla rodina stabilní bydlení a matka si našla práci a docházela pravidelně za odborníkem ohledně závislosti na alkoholu, například do Rehabi.	Martin Oládkáč Karolína Eliška	Příprava dětí a rodičů na návrat dětí do rodiny	↑ VSTUP DO ZÁPISU NOVÉ INTERVENCE	
tel.	19.7.2019	0,5	AM	Kontaktovala jsem pana Pauzara, abychom si domluvili termín schůzky společně s OSPOD pracovníkem. Na schůzce probereme aktuální stav a možnosti řešení bytové situace rodiny, také musíme vyčíst potřebné kroky poté, co klientka ukončí léčbu v PN. Klientovi jsem také nabídla, že po společné schůzce s OSPOD pracovníkem můžeme vyhledat v RB možnosti bydlení.	Jaromír Pauzar	Individuální plánování sociální služby	↑ TERMÍN A DÉLKA INTERVENCE	
odb	18.7.2019	0,5	AM	Kontaktovala jsem OSPOD pracovníka s aktuálními informacemi. Domluvili jsme se na termínu schůzky s panem Pauzarem, na které probereme, co se bude dít dále a zvláště co je potřeba poté, co se klientka vrátí z léčby. Také jsme se domluvili na termínu schůzky v Klokánku, kde jsou umístěné děti.	Jaromír Pauzar	Individuální plánování sociální služby	↑ ZÁPIS Z INTERVENCE	
							↑ ČLENOVÉ RODINY - ÚČASTNÍCI INTERVENCE	
							↑ ZAKÁZKA PRO DANOU INTERVENCI	

Kazuistiky

Příklad síťování ve prospěch dítěte

Rodina (matka, otec a novorozenec) k nám byla zapojena na doporučení OSPOD kvůli vysokému riziku ohrožení dítěte. Matka i otec byli v minulosti uživatelé alkoholu a matce byly před několika lety právě kvůli nadměrnému užívání a navazujícím problémům odebrány 2 děti. Pepík byl vzhledem k malé porodní váze delší dobu v nemocnici. Vzhledem k ne zcela vyhovujícím bytovým podmínkám rodiny pro novorozence a riziku užívání alkoholu v rodině, původně OSPOD pracovníce doporučovala odebrání dítěte. Rodina však již před porodem spolupracovala s organizací *Podané ruce* a vzhledem k aktivní spolupráci na řešení nepříznivé životní situace a opakovaným uváděním, že rodiče již alkohol nadměrně neužívají, proběhla dohoda o spolupráci s rodinou, OSPOD pracovníci a naším programem v režimu SPOD s cílem zachování dítěte v rodině. Rodiče pravidelně docházeli na testování na přítomnost alkoholu v krvi, matka měla zajištěné veškeré potřebné vybavení pro dítě a naše služba rodinu podporovala v péči o Pepíka. S klientkou probíhaly schůzky v rodině, kde pracovníce poskytovala poradenství a doprovody ve věci péče o dítě, zajištění dávek (rodičovského příspěvku a přídatku na dítě), nalezení pracovního místa pro otce Pepíka. Od narození Pepíka klientka alkohol neužívá, řádně obstarává veškeré náležitosti týkající se péče o dítě, pravidelně navštěvuje lékaře a dochází na lékařské prohlídky a očkování, vždy aktivně komunikuje a všechny schůzky probíhají dle domluvy. Rodina nadále zlepšuje podmínky ve stávajícím bydlení a s podporou pracovníce programu v režimu SPOD hledá nové.

Práce v rodině, kde se dochází k týrání

Rodina se zapojila do režimu SPOD na nařízení OSPOD v listopadu 2018. Před tím byla rodina zapojena v SAS, ale spolupráce nefungovala (klientka nedodržovala termíny schůzek a nebyla ochotná plnit domluvené kroky). Situace v rodině se také změnila příchodem nového partnera matky, který nastavil pro děti velmi přísný režim. Nový partner vyjadřoval vůči dětem hostilní postoj a nepodnikl žádné kroky k navázání vztahu s nimi. Po členech rodiny vyžadoval nesmyslné požadavky, narušoval dětem jejich soukromí, avšak jeho jednání nemělo výchovné cíle. Na matku měl silný vliv, kterému nedokázala vzdorovat.

Starší syn Radek má vážná zdravotní omezení (diabetes mellitus, celiakie). Proběhlo mapování situace ohledně dodržování těchto zdravotních omezení ze strany matky. Bylo zjištěno, že matka Radkovi glykemické hodnoty nekontroluje a jídelníček rodiny nepřizpůsobuje dietním omezením Radka. Komunikaci matky se synem o jeho zdravotním stavu vždy provázely konflikty. Matka si dlouhodobě stěžovala, že jí Radek nechce ukazovat své hodnoty, na to Radek uvedl, že má rozbitý glukometr a hodnoty se mu neukládají. Na schůzkách s rodinou bylo na základě zmapování situace domluveno, že Radek ihned po změření bude hodnoty fotit na svůj mobilní telefon a matce je doma ukáže. Sociální pracovníce také s matkou řešila seznam potravin, ze kterých by klientka mohla pro rodinu vařit tak, aby to bylo pro všechny členy přijatelné.

Situace v rodině vygradovala tím, že nejstarší syn oznámil na PČR nevhodné jednání matčina partnera vůči dětem (v rodině docházelo k častým konfliktům, děti nesměly mít zavřené dveře do pokoje, děti uvedly i fyzické ataky ze strany nového partnera matky). Radek opakovaně uváděl, že je doma přetěžovaný (například každý den musel uklidit celý byt a starat se o domácí zvířata), naopak nejmladší syn Patrik nebo matčin partner se do udržování domácnosti nijak nezapojovali. Sociální pracovníce s rodinou pracovala na nastavení pravidel v domácnosti. Proběhlo několik schůzce s celou rodinou, kde všichni členové sdělili svá přání a potřeby. Na základě těchto údajů byly naplánovány kroky rodiny pro zlepšení situace. Matka měla každý den vyplnit seznam úkolů pověšený na lednici. Každý člen rodiny měl přidělený jeden úkol, aby to bylo spravedlivé a zároveň se všichni zapojili. Matka však opakovaně tuto domluvu neplnila a nadále osočovala Radka z toho, že nic

nedělá. Dětem se zvláště nelíbilo to, že se partner matky do řešení situace nezapojuje. Matka ho však omlouvala a uváděla, že má špatný zdravotní stav.

Dlouhodobě se v rodině řeší i vztah matky a jejího bývalého partnera – otce Patrika. Docházelo k častým konfliktům, zvláště při předávání Patrika. V průběhu roku 2019 došlo k tomu, že matka přestala Patrika otci předávat a uváděla, že ho jeho otec fyzicky napadá. Patrikův otec požádal sociální pracovníci o pomoc při sepsání návrhu na svěření Patrika do jeho péče. Z toho důvodu, že stav v rodině byl kritický, vyhodnotila sociální pracovnice péči otce, jako nejlepší zájem Patrika a poskytla mu poradenství v oblasti sepsání návrhu.

OSPOD byl sociální pracovníci několikrát upozorňován prostřednictvím zpráv o spolupráci s rodinou na to, že podmínky v domácnosti nejsou pro děti vhodné, matka nedodržuje zdravotní omezení Radka, zamezuje Patrikovi styk s jeho otcem a nový partner matky pro děti představuje značné riziko. V listopadu 2019 započalo trestní stíhání partnera matky a OSPOD reagoval předběžným opatřením. Patrik je aktuálně v péči svého otce a Radek je v *Chovátku* – dětském centru rodinného typu (ZDVOP). Sociální pracovnice matku podporuje v tom, aby udržovala kontakt se svými dětmi, aby komunikovala se sociálními pracovníci v *Chovátku* a dále se podílela na péči o Radka, aby komunikovala s otcem Patrika a fungovalo jeho předávání. Sociální pracovnice poskytuje matce odborné poradenství, například jak má matka vyřídit dovolenky pro Radka v *Chovátku*, poskytuje jí informace ohledně odborných termínů a procesů jako je předběžné opatření, průběh soudního jednání nebo trestního stíhání. Matka je z její strany podporována v tom, aby do budoucna vytvořila podmínky pro to, aby se děti mohly vrátit do rodiny. Sociální pracovnice s ní řeší témata jako je udržování pořádku v domácnosti, komunikace se školou a dalšími zařízeními jako je pedagogicko-psychologická poradna nebo lékař.

Práce s rodinou se závislostí

Rodina se zapojila programu do režimu SPOD na nařízení OSPOD v prosinci 2018. Matka má dvě děti z předchozího vztahu (Lenka, Dušan) a dvě děti s aktuálním partnerem (Jitka, Vladimír). Oba dva partneři mají problémy s alkoholem. Kvůli nadměrnému užívání alkoholu docházelo v rodině ke konfliktům, násilí mezi partnery, děti neplnily povinnou školní

docházku. Otec byl většinu času v práci a matka trávila čas s přáteli, se kterými pravidelně užívala alkohol.

Sociální pracovnice zajistila Dušanovi dobrovolníka na doučování. Spolupráce však nefungovala, matka nedodržovala domluvu s dobrovolníkem. O děti se starala nejstarší dcera Lenka. Lenka byla v posledním ročníku základní školy a kvůli výrazné absenci se dostala do velkých problémů. Sociální pracovnice ve spolupráci s OSPOD svolala několik výchovných komisí ve škole. Bylo domluveno, že Lenka bude v osobním kontaktu se sociální pracovnící dvakrát v týdnu, sociální pracovnice bude sledovat Lenčinu absenci a prospěchové výsledky. V rámci těchto kroků se podařilo Lenčinu absenci snížit a prospěchové výsledky v některých předmětech zlepšit. Bohužel i přes tuto spolupráci měla Lenka několik nedostatečných. Tyto výsledky komplikovaly podání přihlášky na střední školu. Sociální pracovnice pomohla Lence a matce vyhledat školy, na které by bylo možné za těchto okolností podat přihlášky a předala jim prázdné přihlášky, adresy škol a seznam oborů na daných školách. Lenka nastoupila v září na obor prodavač s výučným listem.

S rodiči bylo pracováno na tom, aby své problémy s alkoholem řešili. Před začátkem spolupráce rodiče docházeli do *Renadi*, ale spolupráce nefungovala. Situace rodiny byla však stále vážnější – do rodiny častěji dojížděla policie ohledně násilí mezi partnery, na matku byla zavolána policie, když se ve velmi podnapilém stavu pohybovala po centru města s mladší dcerou Jitkou. Po tomto incidentu reagoval OSPOD ultimátem pro rodiče. Pokud rodiče nebudou svou závislost na alkoholu řešit, děti nebudou moci v rodině zůstat. Sociální pracovnice klientku nakontaktovala na psychiatra, který jí zajistil potřebné vyšetření pro nástup na léčbu závislosti a doporučil jí zařízení vhodné pro léčbu. Sociální pracovnice nacvičila s matkou rozhovor ohledně objednání do psychiatrické nemocnice a matka si nástup vyjednala. To se podařilo v červenci 2019. Během pobytu matky v nemocnici bylo pracováno s otcem na vyhledávání nájmu a podání žádostí o obecní a sociální bydlení, protože situaci rodiny komplikoval fakt, že rodina bude muset opustit své aktuální bydliště kvůli prodeji nájemního bytu. Zároveň s rodiči a dětmi bylo pracováno na tom, aby i přes obtížnou situaci zůstali všichni v úzkém kontaktu. Psychiatrická léčebna se bohužel nacházela v jiném městě. Sociální pracovnice pomáhala otci vyhledávat dopravní spojení a podporovala

ho v komunikaci s *Chovánkem* tak, aby byl otec kompetentní dopravit děti o víkendech na návštěvu k matce a dále, aby i přes pracovní týden zachovával s dětmi kontakt.

Sociální pracovníce byla s matkou v kontaktu i po dobu její léčby. Matka pobyt v psychiatrické léčebně hodnotila kladně. Ze strany sociální pracovníce byla upozorňována na to, že návrat do běžného režimu bude náročný, přesto trvala na tom, že chce, aby se děti z *Klokánku* navrátily ihned domů. Sociální pracovníce poskytovala matce poradenství v oblasti náležitostí ohledně školy, protože Lenka nastupovala do nové školy, také byly s matkou naplánovány kroky ohledně jejího pracovního uplatnění. Již první týden po návratu z léčby vyjížděla do domácnosti opět policie, protože matka pod vlivem alkoholu vyvolala konflikt na koupališti. Děti posléze opět neplnily povinnou školní docházku, matka přestala komunikovat se sociální pracovnící i s OSPOD pracovníkem. OSPOD na tuto situaci reagoval předběžným opatřením. Děti byly umístěny do dětského domova. Sociální pracovníce pracuje s rodiči na motivaci řešit problémy s alkoholem a také na stabilizaci bytové situace a rovněž na udržení kontaktu s dětmi. Sociální pracovníce dále spolupracuje s Lenkou, která přes týden nepobývá v dětském domově, ale na školním internátu. Lenka si našla partnera a jeho rodina usiluje o svěření Lenky do péče. Tuto variantu však OSPOD, i ve spolupráci se sociální pracovnící, nepodpořil.

Autorkami metodiky jsou sociální pracovníce Centra pro ohroženou rodinu organizace Ratolest Brno, z.s.

Vydáno v květnu 2021

*Tato metodika vznikla jako součást projektu **Rodina je základ**, reg. č. p. CZ.03.2.60/0.0/0.0/16_052/0007809, který byl prostřednictvím Operačního programu zaměstnanost financován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky.*